

Preek gehouden op 2 februari 2025
in de Westerkerk Amsterdam
Jeremia 1:4-10 Lukas 4:21-30
door ds. Herman Koetsveld
Doopdienst

'Je bent er voor in de wieg gelegd'. Zal de nu nog zo kleine Rutger ergens gaandeweg zijn leven dit gaan horen? Ik vermoed dat de meesten van ons dat zo nooit te horen krijgen of hebben gekregen, simpelweg omdat we zelf meestal niet erg goed weten waar we voor in de wieg gelegd zouden zijn. Bovendien suggereert de uitdrukking wel heel nadrukkelijk dat er zoiets bestaat als je lotsbestemming, dat je uitgroeit tot de mens met de specifieke kwaliteit of vaardigheid die er in de kiem al in lag. En juist op dit punt aangekomen begint onze aarzeling.

Maar vooruit, als dat van je gezegd zou worden: 'je bent er voor in de wieg gelegd', of nog beter, als je dat van jezelf zou durven zeggen, dan ben je vermoedelijk behoorlijk met jezelf in harmonie. Dan zie je de doorgaande lijn in je leven en dan is tot wasdom gekomen wat in de kern van je zijn altijd al aanwezig was. Maar....

Van de profeet Jeremia wordt ook gezegd dat hij er voor het profeet-zijn in de wieg gelegd is. En in zijn geval is er geen enkele aarzeling over zijn lotsbestemming. De Eeuwige zelf is aan het woord: 'Voordat je de moederschoot verliet had ik je al aan mij gewijd, je een profeet voor alle volken gemaakt'. Maar Jeremia hoort die woorden nou niet bepaald als een bevestiging van wat hij altijd al ergens geweten heeft of naar verlangd heeft. Integendeel. Hij schrikt zich ongelukkig. Letterlijk wel te verstaan.

Want in dat woord dat tot hem komt (in een droom, een visioen) ziet hij in een fractie van een seconde alle weerstand, alle onbegrip, alle haat al voor zich. En dat vooral: die verschrikkelijke eenzaamheid als je ervaart dat je niet gehoord, niet begrepen, niet serieus genomen wordt. 'Ik riep, nee, Ene, mijn God! Ik kan het woord niet voeren. Ik ben te jong!' Twee argumenten weet Jeremia in de gauwigheid te bedenken om er niet aan te hoeven, profeet te zijn: 1. hij spreekt niet gemakkelijk en 2. zijn te jonge leeftijd.

Temidden van in zijn tijd naderend en uiteindelijk ook uitgevoerd groot onheil hoort die jongeman Jeremia die onmogelijke woorden: 'jou heb ik uitgekozen: jij, profeet voor – let op – voor alle volken'. Wat gebeurt er met een mens als hij of zij zich aangeraakt weet door de Eeuwige? Wat staat het haaks op ons idee van de vrije keuze. Het overkomt Jeremia: het gebeurt aan hem. En er valt nauwelijks aan te ontsnappen, aan wat zijn roeping zal zijn.

Maar de Eeuwige komt hem tegemoet met een zacht, ik zou bijna zeggen, met zo'n liefdevol gebaar, met een woord waarmee hij zijn angst kan overwinnen.

'En de Ene strekte zijn hand uit, raakte mijn mond aan en zei tegen mij: Hiermee leg ik mijn woorden in jouw mond'.

Woorden van de Ene, zij zijn nooit los verkrijgbaar. Maar altijd komen ze tot ons door mensen heen. Mensen die voelen dat ze moeten spreken. Woorden die maken én breken. Wie denkt dat geloofstaal alleen 'zachte' taal is met de woorden 'licht' en 'liefde' in de hoofdrol, die vergist zich zeer. Want ook in de snoeiharde aanklacht, en de vlijmscherpe maatschappelijke analyse, in de overrompelende onheilsaankondiging, ook in zulke woorden kan de wil van de Geest tot uitdrukking worden gebracht. Maar wie ze uitspreken moet, die ervaart als eerste - en als het tegen zit ook als enige - de diepe angst voor die woorden, maar veel meer nog, die voelt aan wat de gevolgen zullen zijn als ze uitgesproken worden, persoonlijk, sociaal-maatschappelijk, politiek, economisch.

Jeremia wordt er door de Ene op voorbereid. Op de ongehoord grote kracht van woorden. Met beeldspraak uit de landbouw en de bouw: 'Nu op deze dag geef ik je gezag over alle koninkrijken en volken, om ze uit te rukken en te verwoesten, om ze te vernietigen en af te breken, op te bouwen en te planten'. Vier woorden die het afbrekende karakter van Jeremia's opdracht benoemen; twee woorden die ook het opbouwen benoemt. Ga er maar aanstaan Jeremia, ik leg het je in de mond...

Wie de woorden van God gaat spreken of gaat doen, die mens staat voor een opgave vol weerstand, twijfel, angst. Toen Jezus beseftte dat hij als Jeremia en Jesaja en al die anderen uitgekozen was om dit te gaan doen, toen zocht hij eerst de leegte van de woestijn, veertig dagen en veertig nachten, omdat hij wist dat hij uiteindelijk alleen zou komen te staan. Omdat ook hij wist dat hij op een gegeven moment tegenover alles en iedereen zou komen te staan. Omdat hij wist dat zijn woorden van leven en een totaal andere kijk op God een dodelijke weerstand zouden gaan oproepen. En daar in die woestijn, daar moest hij datzelfde leren als Jeremia: te vertrouwen op het woord van de Ene die zei: 'zij zullen je bestrijden, maar niet verslaan, want ik zal je redden – spreekt de Ene.'

En dan begint Jezus aan zijn taak: woorden van God te spreken. Of kunnen we beter zeggen: zelf Woord van God te zijn? De evangelisten kiezen voor dat eerste publieke optreden hun eigen decor, samenhangend met hun visie op Jezus en vooral ook bedenkend wie de lezers zijn die zij op het oog hebben. Matteüs vertelt over Jezus rede op de berg: een lang en buitengewoon radicale en vernieuwende interpretatie van de Torah.

Bij Marcus spreekt Jezus zijn eerste grootse woorden als een samenvatting van zijn evangelie op voorhand: 1. De tijd is vervuld 2. Het Koninkrijk is nabij gekomen 3. Bekeer je en 4. Geloof het evangelie. Om vervolgens zijn eerste leerlingen uit te nodigen hem te volgen. Bij Johannes gaat Jezus eerst naar

Kana om daar een bruiloft bij te wonen en zijn eerste teken te doen dat dat water van onze alledaagsheid nodig is voor de wijn van Gods koninkrijk. Maar dan Lukas.

Hij plaatst het verhaal dat Jezus naar zijn geboorteplaats Nazareth terugkeert helemaal vooraan. Maar veel uitgebreider en zo veel scherper dan de korte versie van Markus die hij gekend moet hebben. Het is de polarisatie ten top. Jezus zoekt in de boekrol van Jesaja die passage op waarin gesproken wordt over een gezalfde, een messias dus, die zal opkomen voor de armen en zieken zal genezen en gevangenen zal bevrijden. Bloedspannende tekst natuurlijk in crisistijden: want wanneer zal dat gaan gebeuren? Wanneer zal die messiaanse figuur opstaan? Wanneer zullen we eindelijk uit die crisissfeer geraken en opgelucht adem kunnen halen?

'Nu' zegt Jezus. 'Vandaag zal dit schriftwoord vol uitzien naar een nieuwe toekomst in vervulling gaan'. Iedereen is klaarwakker en schuift op het puntje van de stoel. Fantastisch, fluisteren ze elkaar toe. Mocht dat nou eens waar gaan worden. Maar dat is toch de zoon van Jozef? Hoe is het mogelijk dat die timmermanszoon dit zo overtuigend weet te brengen?

Maar dan komt de omslag. Jezus keert zich tegen zijn hoorders. Hij legt hen veronderstellingen in de mond dat hij daar in zijn vaderstad, onder zijn eigen mensen ook die wonderlijke dingen moet gaan doen waarvan zij hadden gehoord dat hij dat elders had gedaan. De sfeer van verwondering slaat om naar irritatie.

Als Jezus zegt dat een profeet juist weerstand oproept in zijn vaderstad. En wel op het thema van 'de buitenlanders'. Polarisatiethema nr. 1. In Duitsland schurkt de het CDU/SCU tegen de neo-fascistische AFD aan met zijn angsttaal tegen alles wat niet Duits is. In Amerika heeft de nieuwe president zijn programma van deportatie in gang gezet van alles wat niet Amerikaans is. Dat hele idee van 'onze God' die 'ons land zal zegenen en groot maken'; bouwsteen van de religie van alle tijden en plaatsen: volgens Lukas keert Jezus uitgerekend dit idee als eerste van alles wat hij verder gaat zeggen ondersteboven als hij 'de buitenlanders' aanvoert voor wie God boven zijn 'eigen volk' de voorkeur zou geven.

De irritatie evolueert binnen enkele minuten naar blinde woede. Men wil hem ter plekke van de steilte storten, zoals je vuilnis wegdoet. Jezus doet hetzelfde als wat Jeremia moest doen: de veilige en heilige huisjes tot op de grond toe afbreken. Waarom? Waarom deze woorden, deze houding die zonder meer ook onder de noemer provocatie geschaard kan worden? Het Godswoord aan Jeremia geldt ook hier: om ruimte te maken voor opbouwen en planten. En dat op het niveau van een totaal nieuw beeld van wie God is: namelijk de leven scheppende bron, het begin en het einde van alles en iedereen. Wie had dat gedacht?

Wij komen straks te spreken over de toekomst van de kerk: en ja dan gaat het over organisatie en financiën en zo meer en van belang. Zoals de actie Kerkbalans die in deze weken gaande is van groot belang is voor het 'wordt vervolgd'. Maar de essentie is en blijft dat we geroepen zijn om een springlevend woord voor de wereld uit te dragen. Om met Rutger, de kinderen, de jongeren, de studenten en iedereen die het maar horen wil en doorleven wil te vertellen en voor te leven dat het leven in navolging van Christus je bevrijdt van al die aangeprate en opjagende doelen, herinneringmakerij, verwachtingspatronen en zo veel meer waar je aan zou moeten voldoen en waar je nooit aan kunt voldoen.

Bevrijd, verlost worden van je angst, uitgenodigd je te openen voor je vertrouwen, om dan tot je eigen verbazing, grenzeloze vreugde, en alles in een ander licht zettend inzicht te kunnen zeggen: dit ben ik; hier ben ik, klein en kwetsbaar mens, evengoed voor in de wieg gelegd: mensenkind, beelddrager, representant, woorddoorgever van de Eeuwige te zijn in de Geest van Christus. Voor vandaag en alle dagen ons gegeven. Godzijdank! Amen.